5

శతక మధురిమ

– శతక కవులు

చదవండి – ఆలోచించి చెప్పండి.

రాజేశ్	:	రవీ! బాగున్నావా!
రవి	:	బాగున్నాను రాజేశ్. నువ్వేంచేస్తున్నావు? మన చిన్ననాటి మిత్రులు ఎవరైనా కలుస్తున్నారా?
రాజేశ్	:	ఆ! ఆ! అందరూ కలుస్తున్నారు. సంతోష్ లాయరైనాడు. భాను టీచరైనాడు. మధు వ్యాపారం చేస్తున్నాడు. సుభాష్ రాజకీయనేతగా ఎదిగాడు. ఇలా అందరూ ఒక్కోరంగంలో నీతి నిజాయితీలతో రాణిస్తున్నారు.
రవి	:	చిన్నప్పుడు మనం చదివిన చదువు, నేర్చుకున్న జ్ఞానం ఊరికేపోతుందా? ఆ చదువుల ఫలితం, గురువుల దీవెనలు అన్నీ కలిస్తేనే మన అభివృద్ధి.
రాజేశ్	:	ఔనౌను! ముఖ్యంగా శతక పద్యాల్లోని నీతులు మనవ్యక్తిత్వానికి బాటలు వేశాయి. ఆత్మవిశ్వాసాన్ని నింపాయి కదూ!
రవి	:	బాగా చెప్పావు రాజేశ్! శతక పద్యాలు నేటికీ మార్గదర్శకాలు మీపిల్లలకు కూడా నేర్పించు బాగా!
రాజేశ్	:	నేర్పుతున్నాను. సరే రవీ! బస్సు వచ్చింది. మళ్ళీ కలుద్దాం.

ప్రశ్నలు:

1. సంభాషణను బట్టి వారు ఎవరని భావిస్తున్నారు?
2. వారి అభివృద్ధికి కారణాలేవి?
3. వ్యక్తిత్వాన్ని ఏవి తీర్చిదిద్దుతాయి?
4. ఏవి నేటితరానికి మార్గదర్శకాలని రవి చెప్పాడు?

పాఠ్యాంశ ఉద్దేశం / నేపథ్యం

శతకాలు నైతిక విలువలను పెంపొందింపజేస్తాయి. భావిజీవితాన్ని తీర్చిదిద్దుతాయి. శతక పద్యాల్లోని నైతిక విలువలను తెల్పడమే ఈ పాఠం ఉద్దేశం.

పాఠ్యభాగ వివరాలు

శతక పద్యాలలో మకుటం ప్రధానమైంది. ఈ పద్యాల్లో ప్రతి పద్యం చివర మకుటం ఉంటుంది. ఇవి ముక్తకాలు, అంటే ఏ పద్యానికదే స్వతంత్ర భావంతో ఉంటుంది. ప్రస్తుత పాఠంలోని పద్యాలు మల్లభూపాలీయం, చిత్ర శతకం, తరిగొండ నృసింహ శతకం, భక్త చింతామణి శతకం, ఉత్పలమాల, విశ్వనాథేశ్వర శతకం, నింబగిరి నరసింహ శతకం, లొంకరామేశ్వర శతకం అనే నీతి శతకాలలోవి.

విద్యార్థులకు సూచనలు

- పాఠంలోని పద్యాలను రాగంతో, భావంతో చదవండి.
- పాఠం చదివి అర్థంకాని పదాల కింద గీతలు గీయండి.
- అర్థంకాని పదాలకు అర్థాలను 'పదవిజ్ఞానం' పట్టిక చూసిగాని లేదా నిఘంటువు చూసిగాని తెల్సుకోండి.
- ప్రవేశిక చదవండి. మిత్రులతో చర్చించండి.

కవయిత్రి / కవుల పరిచయం

1. *మల్లభూపాలీయం నీతిశతక కర్త – ఎలకూచి బాలసరస్వతి :*
   క్రీ.శ.1600 ప్రాంతంవాడు. మహబూబ్‌నగర్ జిల్లా జటప్రోలు సంస్థానంలో సురభిమాధవరాయల ఆస్థానకవి. తెలుగులో తొలి త్ర్యర్థికావ్యమైన 'రాఘవ యాదవ పాండవీయం' కర్త. ఆంధ్రశబ్దచింతామణి వ్యాఖ్యాత. దాదాపు పన్నెండు గ్రంథాలు రచించాడు. భర్తృహరి సుభాషిత త్రిశతిని తెలుగులోకి అనువదించిన వారిలో మొదటివాడు. పాండిత్య స్ఫోరకంగా, ధారాళమైన శైలిలో ఈయన రచన సాగుతుంది.

2. *చిత్రశతక కర్త – శ్రీపతి భాస్కరకవి :*
   17వ శతాబ్దికి చెందినవాడు. శైవ పండిత త్రయంలోని శ్రీపతి పండితుని వంశీయులని పరిశోధకుల భావన.

3. *తరిగొండ నృసింహ శతక కర్త్రి – తరిగొండ వెంగమాంబ :*
   18వ శతాబ్దికి చెందిన కవయిత్రి. చిత్తూరు జిల్లా తరిగొండ గ్రామ నివాసిని. బాల్యం నుంచే భగవద్భక్తురాలు. తరిగొండ నృసింహశతకంతో పాటు శివనాటకం, నారసింహవిలాసకథ అనే యక్షగానాలు, రాజయోగామృతం అనే ద్విపద కావ్యం, శ్రీవేంకటాచల మాహాత్మ్యం, అష్టాంగ యోగసారం, వాశిష్ఠ రామాయణమనే పద్యకావ్యాలు రచించి ప్రసిద్ధికెక్కింది.

(ఊహాచిత్రం)

4. భక్త చింతామణి శతకం – వడ్డాది సుబ్బారాయకవి :

'వసురాయకవి'గా ప్రసిద్ధి పొందిన వడ్డాది సుబ్బారాయకవి 20వ శతాబ్దానికి చెందినవారు. ఈయన రాజమహేంద్రవరంలోని దొరతనంవారి ఫస్ట్‌గ్రేడ్ కళాశాలలో ఆంధ్రోపన్యాసకులుగా పనిచేశాడు. 'హిందూ జనసంస్కారిణి' అనే పత్రికలో 'భక్తచింతామణి' పేర ఎనభై పద్యాలు రాశాడు. తరవాత దాన్ని భక్తచింతామణి శతకంగా పూర్తిచేశాడు. వీరి 'వేణీసంహారం' అనే నాటకం చాలా ప్రసిద్ధిపొందింది. 'ప్రబోధ చంద్రోదయం' అనే నాటకం, 'నందనందన శతకం', భగవత్కీర్తనలు అనేవి ఈయన ఇతర రచనలు.

5. ఉత్పలమాల శతక కర్త–ఉత్పల సత్యనారాయణచార్య :

(1923– 2007)

వీరు ఖమ్మం జిల్లాలోని చింతకాని ప్రాంతంవాడు. రసధ్వని, ఈ జంట నగరాలు – హేమంత శిశిరాలు, గజేంద్రమోక్షం, భ్రమరగీతం, శ్రీకృష్ణ చంద్రోదయం, మొదలైన పుస్తకాలు రాశాడు. వీరిని 2003లో కేంద్ర సాహిత్య అకాడమి అవార్డు వరించింది. ఈయన శైలి లలితమధురంగా, సరళంగా, సున్నితమైన హాస్యంతో కూడి ఉంటుంది.

6. విశ్వనాథేశ్వర శతక కర్త – గుమ్మన్నగారి లక్ష్మీనరసింహ శర్మ :

(1934 – 2011)

మెదక్ జిల్లా పోతారెడ్డి పేటలో జన్మించాడు. కవితాకళ్యాణి, అవధాన సరస్వతి, వాగీశ్వరస్తుతి, ఆద్యమాతృక, పద్యోద్యానము గ్రంథాలను రచించారు. మూడువందలకు పైగా అవధానాలు చేసి 'అవధాన శశాంక', 'ఆశుకవిశేఖర' అనే బిరుదులు పొందాడు.

7, నింబగిరి నరసింహ శతక కర్త – అందెవేంకటరాజం :

(1933 – 2006)

కరీంనగర్ జిల్లా కోరుట్లలో జన్మించిన ఈయన నవోదయం, మణిమంజూష, కళాతపస్విని అనే పద్యకావ్యాలు, భారతరాణి నాటికల సంపుటిని రచించాడు. నింబగిరి శతకం, ఈశ్వర శతకాలతోపాటు, వానమామలై వరదాచార్యుల కృతులు – అనుశీలన అనే సిద్ధాంతగ్రంథాన్ని రాశాడు. 'కవిశిరోమణి', 'అవధాన యువకేసరి', 'అవధాన చతురానన' బిరుదాంకితులు.

8. శ్రీ లొంక రామేశ్వర శతక కర్త నంబి శ్రీధరరావు :

(1934 – 2000)

వీరు నిజామాబాద్ జిల్లా భీంగల్ నివాసి. 'కవిరాజు' బిరుదాంకితుడు. శ్రీమన్నింబాచల మాహాత్మ్యం, శ్రీమన్నింబగిరినరసింహశతకం, శారదాగణితం, శ్రీలొంక రామేశ్వర శతకం ఈయన ఇతర రచనలు.

ప్రవేశిక

విశిష్టమైన సాహిత్య ప్రక్రియల్లో పద్యం ఒకటి. పద్యం ఛందోబద్ధమైంది. లయాత్మకంగా గానయోగ్యంగా ఉంటుంది. ధారణకు అనువుగా ఉంటుంది. అందుకే మన ప్రాచీన కవులు స్తుతులు, శాస్త్రవిషయాలు, నైతిక విషయాల్ని పద్యాల్లో చొప్పించి అందించారు. పద్య ప్రక్రియలో 'శతకం' ఒక విభాగం. మేలిముత్యాల్లాంటి శతక పద్యాలనుండి కొన్నింటిని ఈ పాఠం ద్వారా తెలుసుకుందాం! పద్య రసానుభూతిని ఆస్వాదిస్తూ నైతిక విలువల్ని పెంపొందించుకుందాం....

I

✿మ॥ సిరిలేకైన విభూషితుండె యయి భాసిల్లున్ బుధుండౌదలన్
గురుపాదానతి కేలనీగి చెవులందు న్విన్కి వక్త్రంబునన్
స్థిరసత్యోక్తి భుజంబులన్విజయమున్జిత్తం బునన్సన్మనో
హర సౌజన్యము గల్గిన న్సురభిమల్లా! నీతివాచస్పతీ! 1

– ఎలకూచి బాల సరస్వతి

✿ఉ॥ బీదలకన్న వస్త్రములు పేర్మినొసంగుము తుచ్ఛసౌఖ్యసం
పాదనకై యబద్ధముల బల్కకు, వాదములాడబోకు, మ
ర్యాదనతిక్రమింపకు, పరస్పరమైత్రి మెలంగు, మిట్టివౌ
వేదములంచెరుంగుము, వివేకధనంబిదినమ్ముచిత్తమా! 2

– శ్రీపతి భాస్కర కవి

ఆలోచించండి – చెప్పండి

- *'సంపద లేకున్నా పండితుడు శోభిస్తాడు' అని ఎలా చెప్పగలవు?*
- *బీదలకు ఏమివ్వాలి?*
- *మంచి లక్షణాలేవి?*
- *'మైత్రి' అనే పదానికి పర్యాయపదాలు చెప్పండి.*

II

✿ఉ॥ పట్టుగ నీశ్వరుండు తన పాలిట నుండిపుడిచ్చినంతలోఁ
దిట్టక దీనదేహులను తేటగ లాలనజేసి, యన్నమున్
పెట్టు వివేకి మానసముఁ బెంపొనరించుచు నూరకుండినన్
గుట్టుగ లక్ష్మిఁబొందుఁ; దరిగొండనృసింహా! దయాపయోనిధీ! 3

– తరిగొండ వెంగమాంబ

✿మ॥ తనదేశంబు స్వభాష నైజమతమున్ అస్మత్సదాచారముల్
తనదేహాత్మల నెత్తెఱంగున సదాతానట్లు ప్రేమించి, త
ద్ఘనతా వాప్తికి సాధనంబులగు సత్కార్యమ్ములన్ జేయఁగా
అనువౌబుద్ధి యొసంగుమీ ప్రజకు దేవా! భక్త చింతామణీ! 4

– వడ్డాది సుబ్బరాయకవి

ఆలోచించండి – చెప్పండి

- *ఎవరిని ఆదరించాలి? లక్ష్మి ఎప్పుడు వచ్చి చేరుతుంది?*
- *మంచి పనులకు అవసరమైన బుద్ధి అనగా ఏమిటో వివరించండి.*

ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం వారిచే ఉచిత పంపిణీ

III

✿చ॥ అనయము దోషమే పరులయందు కనుంగొని పల్కునట్టి యా
జనుని కొగిన్ గుణగ్రహణశక్తి నశించును; మంచి మాత్రమే
జనములలోన చూడగల చక్కని చూపులు పల్కునాల్క నా
కెనయగనిమ్ము వేంకటపతీ! అఖిలాండపతీ! శ్రియ:పతీ! 5

– ఉత్పల సత్యనారాయణాచార్య

✿మ॥ ఇతిహాసామృత రుక్ప్రభా ధవళితంబీ భారతం బార్షసం
స్కృతి జీవత్సరిదంబు సేవితము; సాహిత్యస్వరానంద దీ
పితమున్ పావన భావనావహమహావేశంబె జాతీయతా
వ్రతమౌ ధర్మపరాయణర్షి పరివారా! విశ్వనాథేశ్వరా! 6

– గుమ్మన్నగారి లక్ష్మీనరసింహశర్మ

ఆలోచించండి–చెప్పండి

- *ఇతరులలో చూడవలసిందేమి?*
- *ఉత్పలవారు ఏం కోరుకొంటున్నారు?*
- *భారతదేశం గొప్పతనం ఏమి?*
- *'జాతీయతావ్రతం' అంటే మీరేమనుకుంటున్నారు?*

IV

సీ ॥ గుణమింత కుదురక గుళ్ళు తిరుగుటయేల?
సంస్కారమబ్బని చదువులేల?
చిత్తంబు నిలువని శివపూజలవియేల?
శాంతిగూర్చని యోగసాధనేల?
మంచిని పెంచని మలినమతము లేల?
హితబుద్ధి గలుగని వ్రతములేల?
అభ్యుదయము గాని ఆచారతతియేల?
తగురక్ష సేయని ధర్మమేల?

తే ॥ దమము శమము కూడని జపతపము లేల?
స్వామి! నీభక్తి కలుగని జన్మమేల?
వరశుభ విలాస! శ్రీనింబగిరి నివాస!
భవ్యగుణధామ! నరసింహ! దివ్యనామ!! 7

– అందె వేంకటరాజం

✿శా॥ ఇల్లాలింటికి దీపమౌననగ హీహీయంచు మందుల్ మహా
భల్లూకాకృతి దోప నవ్వుదురు, దివ్యద్యోమగంగన్ జటా
వల్లిన్ నీవు ధరించుటన్ వినరొ, యెవ్వారైన మర్యాద వ
ర్ధిల్లన్ కాంతల జూడకున్న హితమా? శ్రీలొంక రామేశ్వరా! 8

– నంబి శ్రీధరరావు

ఆలోచించండి–చెప్పండి

- *సంస్కారంలేని చదువు అంటే ఏమిటి?*
- *ఇంటికి దీపం ఇల్లాలని ఎందుకంటారు?*
- *కవి 'వృథా' అని వేటిని పేర్కొన్నాడు? దీనిపై మీ అభిప్రాయమేమిటి?*

భావాలు

1. నీతిలో బృహస్పతి అంతటి వాడవైన ఓ సురభిమల్లా! శిరస్సువంచి గురువుల పాదాలకు నమస్కరించేవాడు, దానగుణం కలిగినవాడు, చెప్పే విషయాన్ని శ్రద్ధగా వినగలిగినవాడు, సత్యవ్రతుడైనవాడు, భుజబలంతో విజయాలను పొందేవాడు, మనసునిండా దయగలవాడైన పండితుడు సంపద లేకున్నా ప్రకాశిస్తాడు.

2. చిత్తమా! పేదవారికి అన్నదానం, వస్త్రదానం అధికంగా చేయుము. నీచమైన సుఖాలకోసం అబద్ధాలాడకు. అనవసరంగా ఎవరితోనూ వాదనకు దిగకు. మర్యాదమీరి, హద్దుమీరి ప్రవర్తించకు. అందరితో సఖ్యతతో మెలగు. ఈ సూత్రాలనే వేదాలుగా భావించు. వివేకులకు ఈ లక్షణాలే సంపదగా భాసిల్లుతాయి.

3. దయాసముద్రుడా! తరిగొండ నృసింహదేవా! వివేకి అయినవాడు తనకు భగవంతుడు ప్రసాదించిన దానిలో – అనాథలను నిరుపేదలను కసరుకోక ఆప్యాయతతో లాలిస్తూ అన్నంపెడతాడు. అలాంటి సహృదయుణ్ణి సంపదలకు అధిదేవత అయిన లక్ష్మి గుట్టుచప్పుడు కాకుండా వచ్చి వరిస్తుంది. దీనులకు చేసే అన్నదానానికి ఇంతటి ప్రాశస్త్యం ఉందని తాత్పర్యం.

4. భక్తుల పాలిట చింతామణియైన ఓస్వామీ! ఎవరైనా తన శరీరాన్ని ఆత్మను ఎట్లా అభిమానిస్తాడో, అలాగే తన దేశాన్ని, తన భాషను, మతాన్ని, ఆచారాన్ని కూడా అభిమానించేటట్లు, వాటి ఔన్నత్యానికి సాధనాలైన మంచి పనులను చేసేటట్లు తగిన బుద్ధిని ప్రజలకు ప్రసాదించు.

5. అఖిలాండనాయకా! లక్ష్మీవల్లభా! వేంకటపతీ! ఇతరుల్లో ఎల్లప్పుడూ తప్పులు వెతికేవానికి మంచిని గ్రహించేశక్తి సన్నగిల్లుతుంది. అందరిలోనూ మంచిని దర్శించే చూపులు, అందరితో మంచిగా మాట్లాడే నాలుక నాకివ్వుతండ్రీ! (వ్యక్తిత్వ వికాససూత్రం ఇందులో దాగిఉంది. సకారాత్మక ఆలోచన, సమ్యక్‌దృష్టి అనే శ్రేష్ఠ భావన అత్యంతావశ్యకం.)

6. ధర్మపరాయణులైన మహర్షులను పరివారంగా కలిగిన ఓ విశ్వనాథేశ్వరా! భారత దేశం వేదాల శోభతో ఇతిహాసాలనే అమృతంతో, అలరారుతున్నది. ఆర్ష సంస్కృతి అనే జీవనది నీటిచే సేవితమౌతున్నది. సాహిత్య స్వరానందంచేత శోభిల్లుతున్నది. పవిత్రమైన ఆలోచనలను తీవ్రంగా ఆవాహన చేసుకోవడమే భారతదేశానికి జాతీయవ్రతం.

7. నింబగిరిలో వెలసినదేవా! శ్రేష్ఠమైన శుభాలతో అలరారేవాడా! అత్యుత్తమ గుణాలు కలవాడా! నరసింహదేవా! మంచి స్వభావం లేకుండా ఎన్నికార్యాలు చేసినా ఏంలాభం? సత్ప్రవర్తన లేకుండా ఆలయాలు తిరగడం వృథా. సంస్కారం నేర్పని చదువు, చాంచల్య మనసుతో చేసే శివపూజ కూడా వ్యర్థమే! శాంతినివ్వని యోగసాధన, మంచినిపెంచని మతం, మేలుకోరని వ్రతం, చైతన్యం కల్గించని ఆచారాలు, లోకరక్షణచేయని ధర్మం వల్ల ప్రయోజనం శూన్యం. ఓ స్వామీ! బాహ్య, అంతరింద్రియ నిగ్రహం లేని జపతపాలు, నీమీద భక్తి లేని జన్మ వ్యర్థమే కదా!

8. ఓ రామేశ్వరా ! 'ఇల్లాలే ఇంటికి దీపం' అనే మాట వింటేనే అల్పజ్ఞానులు ఎలుగుబంట్లలాగా విరగబడి నవ్వుతారు. కానీ పవిత్రమైన ఆకాశగంగను నీవు తలపై దాల్చిన విషయం వారికి తెలియదేమో! ఎవరైనా స్త్రీని గౌరవించకపోవడం మంచిది కాదు కదా!

ఇవి చేయండి

I. అవగాహన - ప్రతిస్పందన

1. కింది అంశాల గూర్చి మాట్లాడండి.

అ) సంస్కారం

ఆ) వ్రతాలు

ఇ) ఆచారాలు

ఈ) దానగుణం

2. పాఠంలోని పద్యాల ఆధారంగా కింది వాక్యాలకు తగిన పద్యపాదం గుర్తించండి.

అ) ఎల్లప్పుడు ఇతరుల దోషాలను చూడటం.

ఆ) పేదవారికి ఆహారం, బట్టలు దానం చేయడం.

ఇ) సంపద రహస్యంగా వచ్చి చేరుతుంది.

3. కింది పద్యాలను పాదభంగం లేకుండా పూరించండి.

అ) ఇల్లాలింటికి .... రామేశ్వరా!

ఆ) సిరిలేకైన .... వాచస్పతీ!

4. కింది పద్యాన్ని చదవండి. ప్రశ్నలకు జవాబులు రాయండి.

సత్యసూక్తి ఘటించు, ధీజడిమ మాన్పు
గౌరవమొసంగు, జనులకుఁగలుషమడచు
కీర్తిప్రకటించు, చిత్త విస్ఫూర్తి జేయు
సాధుసంగంబు సకలార్థ సాధకంబు.

♦ ప్రశ్నలు

అ) సూక్తి అంటే ఏమిటి?

ఆ) కీర్తి ఎలా వస్తుంది?

ఇ) సాధుసంగం వల్ల ఏం జరుగుతుంది?

ఈ) ఈ పద్యానికి శీర్షిక సూచించండి.

II. వ్యక్తీకరణ - సృజనాత్మకత

1. కింది ప్రశ్నలకు ఆలోచించి ఐదేసి వాక్యాల్లో జవాబులు రాయండి.

అ) వివేకి లక్షణాలేవి?

ఆ) సంపద ఎవరి వద్దకు వచ్చి చేరుతుంది?

ఇ) దేశభాషల ఔన్నత్యాన్ని పెంచడమంటే ఏంటి?

ఈ) "ఇతిహాసామృత..." అనే పద్యభావాన్ని మీ సొంతమాటల్లో రాయండి.

2. కింది ప్రశ్నలకు ఆలోచించి పదేసి వాక్యాల్లో జవాబులు రాయండి.

అ) సజ్జన లక్షణాలు పేర్కొనండి.

ఆ) నైతిక విలువలంటే ఏమిటి? మీరు గమనించిన విలువల్ని పేర్కొనండి.

3. కింది ప్రశ్నలకు సృజనాత్మకంగా / ప్రశంసిస్తూ రాయండి.

ఎదుటి వారిలో తప్పులు వెతకటం కన్నా వారి నుండి మంచిని స్వీకరించటం మేలు అని తెలియజేస్తూ మిత్రుడికి లేఖ రాయండి.

(లేదా)

పాఠశాలలో జరిగే భాషోత్సవాన్ని తిలకించడానికి ప్రముఖ శతక కవులు వచ్చారు. వారి ద్వారా శతకాల గురించి, వారి రచనల గురించి తెలుసుకోవడానికి పిల్లలు ఇంటర్వ్యూ చేయాలనుకున్నారు. మీరైతే ఏమని ఇంటర్వ్యూ చేస్తారు? ఇంటర్వ్యూకు అవసరమైన ప్రశ్నావళిని రూపొందించండి.

III. భాషాంశాలు

పదజాలం

1. కింది పదాలకు అర్థాలు రాసి వాటితో సొంత వాక్యాలు రాయండి.

ఉదా॥ బుధుడు = పండితుడు

బుధులతో కలిసి ఉండడం వల్ల జ్ఞానం పెరుగుతుంది.

అ) అనయం =

____

ఆ) శమం =

____

ఇ) మైత్రి =

____

ఈ) సౌజన్యం =

____

2. కింది పదాలకు వ్యుత్పత్తి అర్థాలు రాయండి.

అ) విశ్వనాథుడు ఆ) శివుడు ఇ) శ్రియ:పతి

3. కింది పదాలకు పర్యాయ పదాలు రాసి, వాటితో వాక్యాలు రాయండి.

ఉదా ॥ గంగ – భాగీరథి, జాహ్నవి

భాగీరథి తీరంలో ఋషులు తపస్సు చేస్తున్నారు. పరమ పావనిగా జాహ్నవి పేరు గాంచింది.

అ) శివుడు –

ఆ) మైత్రి –

ఇ) కాంత –

ఈ) గుడి –

4. కింది వాక్యాలను గమనించండి. ఆయా వాక్యాల్లోని ప్రకృతి వికృతుల్ని గుర్తించి పట్టికగా కూర్చండి.

అ) భారతీయ ధర్మం సర్వోత్కృష్టమైంది. బుద్ధుడు దమ్మాన్ని బోధించాడు.

ఆ) ఓ సామి! కుడివైపుగా వెళ్తే స్వామి వారి గుడివస్తుందా?

ఇ) సిరిని కురిపించి లక్ష్మీదేవి శ్రీమంతుల్ని చేస్తుంది.

ఈ) ఆలోచనలు స్థిరంగా ఉండాలి. తిరమైన బుద్ధి వివేకుల లక్షణం.

వ్యాకరణాంశాలు

1. కింది సందర్భాలలో పునరుక్తమయిన హల్లులను పరిశీలించండి. అవి వృత్త్యనుప్రాస అలంకారాలవునో కాదో చర్చించండి.

అ) నీ కరుణాకటాక్ష వీక్షణములకై నిరీక్షించుచున్నారము.

ఆ) అడిగెదనని కడువడిఁజను
నడిగినఁదను మగుడనుడుగడని నడయుడుగున్.

ఇ) మకరంద బిందు బృంద రసస్యందన మందరమగు మాతృభాషయే.

ఈ) చూరుకు, తేరుకు, యేరుకు, నారకు, దారువును వాడు నరవరులిలలోన్.

విసర్గసంధి :

2. సంస్కృత పదాల మధ్య విసర్గ మీద తరచు సంధి జరుగుతూంటుంది. అది వేర్వేరు రూపాలుగా ఉండటం గమనిద్దాం. కింది ఉదాహరణలు విడదీసి చూడండి.

అ) నమోనమః

ఆ) మనోహరం

ఇ) పయోనిధి

ఈ) వచోనిచయం

- **పై పదాలను విడదీస్తే – ఈ కింద విధమైన మార్పులు జరిగాయా?**

అ) నమః + నమః

ఆ) మనః + హరం

ఇ) పయః + నిధి

ఈ) వచః + నిచయం

} అకారాంత పదాల విసర్గకు శ, ష, స లు, వర్గ ప్రథమ, ద్వితీయాక్షరాలు (క, ఖ, చ, ఛ, ట, ఠ, త, థ, ప, ఫ లు) గాక మిగతా అక్షరాలు కలిస్తే – అకారాంత పదాల మీదున్న విసర్గ లోపించి, అకారం 'ఓ'కారంగా మారింది.

- **కింది పదాలు కలిపి, మార్పును గమనించండి.**

అ) మనః + శాంతి

ఆ) చతుః + షష్టి

ఇ) నభః + సుమం

- పదాలను కలుపగా వరుసగా మనశ్శాంతి, చతుష్షష్టి, నభస్సుమం అనే రూపాలు ఏర్పడ్డాయి కదా! (విసర్గమీద శ, ష, స లు ద్విత్వాలుగా మారడం గమనించండి.)

- **కింది పదాలను విడదీయండి.**

అ) ప్రాతఃకాలము

ఆ) తపఃఫలము

- 'స' కారం (స్) విసర్గరూపంగా ప్రయోగింపబడుతుంది. అందుకే నమస్కారము, శ్రేయస్కరము, వనస్పతి మొదలగు సందర్భాల్లో మార్పులేదు.

- **కింది పదాలను కలిపి, మార్పును గమనించండి.**

ఉదా॥ అంతః + ఆత్మ = అంతరాత్మ

అ) దుః + అభిమానం = ______________

ఆ) చతుః + దిశలు = ______________

ఇ) ఆశీః + వాదము = ______________

ఈ) పునః + ఆగమనం = ______________

ఉ) అంతః + మథనం = ______________

} అంతః, దుః, చతుః, ఆశీః, పునః మొదలైన పదాలకు వర్గప్రథమ, ద్వితీయాక్షరాలు, శ, ష, సలు గాక మిగతా అక్షరాలు కలిస్తే విసర్గ రేఫ (ర్) గా మారడం గమనించండి.

- **కింది పదాలు విడదీయండి.**

ఉదా॥ ధనుష్కోటి = ధనుః + కోటి (ధనుస్ + కోటి)

అ) నిష్ఫలము = ________ (   )

ఆ) దుష్కరము = ________ (   )

} ఇస్, (ఇః), ఉస్ (ఉః)ల విసర్గకు క, ఖ, ప, ఫ లు పరమైనప్పుడు విసర్గ (స్) 'ష' కారంగా మారుతుంది.

- **కింది పదాలు విడదీయండి.**

ఉదా॥ నిస్తేజము = నిః + తేజము

అ) దుశ్చేష్టితము = ________ + ________

ఆ) ధనుష్టంకారము = ________ + ________

ఇ) మనస్తాపము = ________ + ________

} విసర్గకు చ, ఛ లు పరమైతే 'శ' ట, ఠ లు పరమైతే 'ష' త, థ లు పరమైతే 'స' వస్తుంది.

- పై ఉదాహరణలన్నీ పరిశీలించిన మీదట **విసర్గ సంధి** ఆరు విధాలుగ ఏర్పడుతున్నదని తెలుస్తున్నది.

i) అకారాంత పదాల విసర్గకు వర్గ ప్రథమ ద్వితీయాక్షరాలు (క, చ, ట, త, ప; ఖ, ఛ, ఠ, థ, ఫ), శ, ష, స లు గాక మిగతా అక్షరాలు పరమైనప్పుడు విసర్గలోపించి 'అ'కారం 'ఓ' కారంగా మారుతుంది.

ii) విసర్గకు శ, ష, స లు పరమైనప్పుడు శ, ష, స లు ద్విత్వాలుగా మారుతాయి.

iii) విసర్గమీద క, ఖ, ప, ఫ లు వస్తే, మార్పురాదు (సంధి ఏర్పడదు).

iv) అంతః, దుః, చతుః, ఆశీః, పునః మొదలైన పదాల విసర్గ రేఫ (ర్) గా మారుతుంది.

v) ఇస్, ఉస్‌ల విసర్గకు క, ఖ; ప, ఫ లు పరమైతే విసర్గ 'ష' కారంగా మారుతుంది.

vi) విసర్గకు, చ, ఛ లు పరమైతే 'శ' కారం; ట, ఠ లు పరమైతే 'ష' కారం; త, థ లు పరమైతే 'స' కారం వస్తాయి.

భాషాకార్యకలాపాలు / ప్రాజెక్టు పని

♦ పాఠశాల గ్రంథాలయంలో శతక పద్యాలున్న పుస్తకాలు తీసుకొని చదవండి. వాటిలో ఏవైనా ఐదు శతక పద్యాలను వాటి భావాలను రాసి ప్రదర్శించండి.

సూక్తి

జ్ఞానం పెన్నిధి వంటిది.
అది జ్ఞాతులు వంచించి తీసుకోడానికి వీలులేనిది.
దొంగలు అపహరించలేనిది.
దానం చేసినా తరగనిది.
అది ఓ అనర్ఘ రత్నం.

– చాణక్యనీతి

చదవండి-తెలుసుకోండి

మహాత్మాగాంధీ బోధనలు

సత్యం :

ప్రపంచానికి బోధించటానికి నా వద్ద కొత్త ఏమీ లేదు. సత్యాహింసలు పర్వతాలంతటి ప్రాచీనమైనవి.

సత్యాహింసలే నా మతం. సత్యం నా భగవంతుడు. ఆయనను ప్రసన్నం చేసుకోవటానికి అహింస మార్గం.

సత్యమనేది, నీవు ఎంత ఎక్కువగా పోషిస్తే అంత ఎక్కువగా ఫలాలిచ్చే విశాల వృక్షం వంటిది. సత్యమనే గనిలో ఎంతలోతుగా అన్వేషిస్తే అక్కడ నిక్షిప్తమైవుండి దొరికే వజ్రం అంత విలువైనదిగా వుంటుంది. ఇతోధిక సేవా మార్గాలకు దారులు కనిపించవచ్చు.

నా జీవితమంతటా, సత్యంపై ధృఢంగా నిలబడటం రాజీయొక్క సౌందర్యాన్ని మెచ్చుకోవటం నాకు నేర్పింది. ఈ భావన సత్యాగ్రహం (అహింసా ప్రతిఘటన)లో తప్పనిసరి భాగమని ఉత్తరోత్తర జీవితంలో నేను చూడగలిగాను.

నిలకడవున్న వ్యక్తిగా కనిపించేందుకు నేనెప్పుడూ శ్రద్ధచూపలేదు. నా సత్యాన్వేషణ ప్రయత్నంలో అనేక భావాలను విడనాడాను. అనేక కొత్త విషయాలు నేర్చుకున్నాను. నా వయోభారం పెరిగే కొలది నా అంతర్గత వృద్ధి ఆగిపోతుందని గాని లేదా మాంసం కరిగిపోవటంతో నా వృద్ధి ఆగిపోతుందనే భావనగాని నాకు లేదు. నేను ఆలోచిస్తున్నదల్లా సత్యం. నా భగవంతుడు క్షణక్షణానికి యిచ్చే పిలుపును శిరసావహించేందుకు నా సంసిద్ధత గూర్చే.

సత్యం స్వభావరీత్యా స్వయం ప్రదర్శితం. దానిని ఆవహించివున్న అజ్ఞానమనే సాలెగూళ్ళను నీవు తొలగించగలిగితే అది స్పష్టంగా ప్రకాశిస్తుంది.

అహింస :

నేను నాలో ఉన్నట్లు చెప్పుకునే ఏకైక సుగుణం సత్యం, అహింస. మానవాతీత శక్తులున్నట్లు నేను చెప్పుకోజాలను. అటువంటివాటిని నేను కోరుకోను. నాతోటి మానవులలో దుర్బలుని శరీరముకున్న దుష్టమాంసఖండములే నా శరీరమునకూ ఉన్నవి. అందువల్ల అందరిలాగే నేనూ తప్పు చేయవచ్చును. నా సేవలకు అనేక పరిమితులున్నవి.

అహింస మానవాళికి అందుబాటులో ఉన్న గొప్ప శక్తి. అహింస రూపుదిద్దుకోవలసిన లేదా పాటించమని ఆదేశించవలసిన గుణం కాదు. అది అంతర్గతంగా వృద్ధిచెందేది. ఒక వ్యక్తి చేసే తీవ్రమైన ప్రయత్నంపై దాని మనుగడ ఆధారపడి ఉంటుంది.

మన సూత్రాలను ఇతరులు గౌరవించాలని మనం ఎలా ఆశిస్తామో తమ సూత్రాల పట్ల అదే పరిగణనకు ప్రత్యర్థికూడా పాత్రుడు. ప్రత్యర్థులను గెలుచుకోవటానికి మనం ప్రతి అవకాశాన్నీ ఉపయోగించుకోవాలని అహింస కోరుతుంది.

క్రమశిక్షణ - విధి నిర్వహణ :

జీవిత ముఖ్య ప్రయోజనం సక్రమంగా జీవించడం, సక్రమంగా ఆలోచించడం, సక్రమంగా వ్యవహరించడం.

మనం ఏదైనా గొప్పదైన, శాశ్వతమైనదానిని సాధించే ముందు కఠినమైన, ఉక్కు క్రమశిక్షణ ఉండి తీరాలి. ఆ క్రమశిక్షణ కేవలం విద్యాసంబంధమైన వాదన నుండి, హేతువుకు, తర్కానికి విజ్ఞప్తి చేయటం ద్వారా రాదు. క్రమశిక్షణను ప్రతికూలత అనే పాఠశాలలోనే నేర్చుకోవాలి.

సంతృప్తి ప్రయత్నంలో వుంటుంది గాని సాధించటంలో వుండదు. సంపూర్ణ కృషి సంపూర్ణ విజయాన్నిస్తుంది.

నిరంతర అభివృద్ధి జీవిత సూత్రం. నిలకడగా వున్నట్లు కనిపించే నిమిత్తం తన పిడివాదాలను కాపాడుకునేందుకు ఎల్లప్పుడూ ప్రయత్నించే మనిషి తనను తాను బూటకపు స్థితిలోకి నెట్టుకుంటున్నాడు.

హక్కులకు సిసలైన మూలం విధి. మనందరం గనుక మన విధులను నిర్వర్తించినట్లయితే హక్కును పొందటం దూరం కాజాలదు. విధులు నిర్వర్తించకుండా హక్కుల వెంట మనం పరుగెడితే అవి అగమ్య గోచరంగా మన నుండి తప్పించుకుంటాయి. మనం ఎంతగా వాటి వెంట పడితే అవి అంతగా దూరం ఎగిరిపోతాయి.

తన విధులు సవ్యంగా నిర్వర్తించే వ్యక్తికి హక్కులు వాటంతట అవే సమకూరుతాయి.

ధైర్యం - దృఢ విశ్వాసం :

ధైర్యం అనేది కండర సంబంధమైన పదార్థంగా ఎవ్వరూ ఎన్నడూ చెప్పలేదు, అది హృదయానికి సంబంధించింది. అతి గట్టి కండరం కూడా ఊహాజనితమైన భయం ముందు వణికిపోతుందని మనకు తెలుసు. కండరాన్ని వణికించేది హృదయం.

శారీరక దారుఢ్యం నుండి బలం చేకూరదు. అది మొక్కవోని సంకల్పం నుండి వస్తుంది.

బలానికి సంయమనాన్ని, మర్యాదను జత చేసినపుడు అది ప్రబలమవుతుంది.

ప్రపంచంలో చూడాలని నీవు కోరుకుంటున్న మార్పు నీలో రావాలి.

నమ్రత :

అహింసా స్ఫూర్తి విధిగా నమ్రతకు దారి తీస్తుంది.

నమ్రత అనేది ప్రత్యేకించి పాటించేటటువంటిది కాదు. ఎందుకంటే, అది ఉద్దేశపూర్వకంగా ఆచరించటానికి ఉద్దేశించింది కాదు. అయితే అది 'అహింస'కు తప్పనిసరి పరీక్ష. ఎవరిలోనైతే 'అహింస' వుంటుందో వినయం అతని స్వభావంలో భాగమవుతుంది.

తప్పులు చేయనివారు ఎవరూ వుండరు - దైవాంశ సంభూతులైనా సరే. తప్పిదాలు లేకపోవటం వల్ల వారు దైవాంశసంభూతులు కాలేదు. తమ తప్పులను తాము తెలుసుకోవటం వలన, వాటిని దిద్దుకోవటానికి కృషిచేయటం వలన, వాటిని దాచుకోక పోవటం వలన, తమను తాము దిద్దుకోవటానికి ఎల్లప్పుడూ సంసిద్ధులుగా వుండటం వలన వారు దైవాంశ సంభూతులైనారు.

మరో వ్యక్తి ఆలోచనలు చెడ్డవని, మనవి మాత్రమే మంచి ఆలోచనలని చెప్పటం, మన అభిప్రాయాలకు భిన్నమైన వాటిని కలిగి వున్నవారు దేశానికి శత్రువులని చెప్పడం దురలవాటు.

సహనశీలత - అస్పృశ్యత :

అసహనం అనేది కూడా ఒక హింసారూపం. నిజమైన ప్రజాస్వామిక భావన వృద్ధిచెందటానికి ప్రతిబంధకం. మనం నిజమైన ప్రజాస్వామిక స్ఫూర్తిని అలవరచుకోవాలంటే మనం అసహన పరులుగా వుండకూడదు. అసహనం ఒకని లక్ష్యంలోగల విశ్వాస వాంఛను దెబ్బతీస్తుంది.

ఇతరులు మనలను చూస్తున్నట్లుగా మనల్ని మనం చూసుకోవటం మంచిది. మనం ప్రయత్నించినా, మనల్ని మనం సంపూర్ణంగా ఎన్నడూ తెలుసుకోలేము. ముఖ్యంగా మనలోని దుష్టపార్శ్వాన్ని అసలు తెలుసుకోలేము. మనలను విమర్శించేవారిపట్ల ఆగ్రహం చెందకుండా వున్నప్పుడు ఆ పని మనం చేయగలుగుతాము. వారు ఏమి చెప్పినప్పటికీ సహృదయంతో స్వీకరించాలి.

స్వేచ్ఛ - ప్రజాస్వామ్యం :

అంతర్గత ప్రమాదాలు లేనటువంటి మానవ వ్యవస్థ వుండదు. వ్యవస్థ ఎంత పెద్దదైతే దుర్వినియోగ అవకాశాలు అంత హెచ్చుగా వుంటాయి. ప్రజాస్వామ్యం గొప్ప వ్యవస్థ. అందువల్ల అది ఎక్కువగా దుర్వినియోగానికి గురి అయ్యే అవకాశముంది. కనుక దానికి పరిష్కారం ప్రజాస్వామ్యాన్ని తప్పించటం కాదు, దుర్వినియోగ అవకాశాన్ని కనీసస్థాయికి తగ్గించటమే.

ప్రజాస్వామ్యం సారాంశం ఏమంటే, అందరి సమిష్టి ప్రయోజనానికి సేవచేయటంలో అన్ని విభాగాల ప్రజల యావత్ భౌతిక, ఆర్థిక, ఆధ్యాత్మిక వనరులను సమీకరించే కళ, శాస్త్రం అని అర్థం.